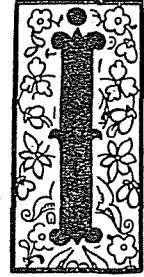

Tefsir

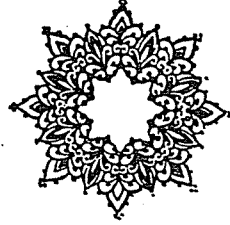
Tefsire Duyulan
İhtiyaç

Mustafa ÇETİN
İzmir Yük. İslâm Enst.
Öğretim Üyesi

İLK devirlerdenberi gerek dîni, gerek ilmi ve gerekse felsefi eserlerin iyice anlaşılması için, onların iyi anlayanlar tarafından açıklanması gerekir. Bu gibi eserlerin ne demek istediğini, ihtiva ettiği prensiplerin neleri ifade ettiğini her okuyan anlayamaz. Bilhassa, insanlığı dalâlet bataklığından kurtaracak prensipleri ihtiva eden ilâhî kitapların muhteviyâtının muhatapları tarafından iyice anlaşılması lâzımgelir. İşte bu ilâhî kitaplardan birisi ve sonucusu olan Kur'an-ı Kerim'in, beşeriyet tarafından anlaşılıp gereği ile amel edilebilmesi için onun, mutlaka tefsir ve izah edilmesi icâbediyordu. Bütün âlemler için bir kanûn-ı esâsî olabilecek bir kitabın, insanlığın ayrı ayrı zamanlar ve mekân içinde bütün ihtiyaçlarını madde madde sıralayıp muhtevasına dercetmesi mümkün değildi. Onda umûmî prensipler vardır. Onda açıkça anlaşılabilen âyetler olduğu gibi, sarîh olarak anlaşılmayan âyetler de mevcuttur. Yine onda edebî sanatlar vardır. Ondaki dîni hakikatler, yalnız ilmi kaide ve mantık prensipleriyle çözülemez. Eğer bu hakikatler ilmi kaidelerle çözülmüş olsaydı, dînin ilâhî karakterine lüzûm kalmaz, onları öğretim yoluyla öğrenir ve öğretebilirdik.

İşte bu bakımdan din kitaplarının, diğer ilmi kitaplara nazaran tefsire daha çok ihtiyacı vardır. Araplarda yıllardanberi kökleşmiş olan câhilî âdetlerin fana olanlarını söküp atacak ve ictimâî hayat kanunlarını vaz' edecek olan Kur'an'ın tefsirine ihtiyacı daha fazla idi (1). O'nu ilk defa tefsir eden bizzat Hz. Peygamberdir. Zira O, Kur'an-ı Kerimi tefsir ve tebyîn etme vazîfesi ile mükellef idi. Daha sonra bu vazife İslâm Alimlerine intikal etmiş ve tefsir bir ilim hâline gelmiştir.

Tefsir'i, beşerî kudret miktarınca Allah'ın muradına delâlet etmesi bakımından Kur'an-ı Kerim'i inceleyen bir ilimdir (2), şeklinde târif edebiliriz. Bu ilmin konusunu Teşkil eden Kitabullah'ın yüceliği hakkında söylenmiş ve söylenebilecek sözlerin en belîğ ve en veciz olanları, bizzat Cenâb-ı Hak ve O'nun Resûlü tarafından söylenmiştir. Bunların hepsini burada kaydetmeğe imkân yoktur. Ancak misâl olarak birkaçını zikredebiliriz:

«Bu, doğruluğu şüphe götürmeyen ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara yol gösteren bir kitaptır» (3), «Yaş ve kuru (hiç bir şey) müstesnâ olmamak üzere hepsi apaçık bir kitaptadır» (4). Allah Taalâ bu âyetlerle her şeyin Kur'anda mevcut olduğunu, insanlığın kurtuluş çârelerinin de onda bulunduğunu beyân ediyor.

Hz. Peygamber de, bir gün: «Muhakkak ileride karanlık gece parçaları gibi fitneler kopacaktır» buyurunca; kendilerine, o fitnelerden kurtuluşun yolu nedir? Denildi. Bunun üzerine Resûlullah (S.A.) şöyle buyurdular: O fitnelerden kurtuluşun yolu, Allah Taalânın Kitabıdır ki, O'nda sizden öncekilerin haberi, sizden sonrakilerin haberi, aranızda olan şeylerin hükmü vardır. O, eğlence kitabı değil, hak ile batılı ayıran bir fasıldır. O'nu tekebbüren (kibirlenerek) terkedenin Allah belini kırar. Doğru yolu O'nun gayrında arayanı Allah delâlete düşürür. O, Allah'ın sapsağlam tutunulacak kopmaz ipi, apaçık nûru, hakîm zikri, dosdoğru yoludur. Akılların sapıtmasına, görüşlerin dağılmasına yegâne sebep O'dur. Âlimler O'na doymaz, müttekiler ondan usanmaz. O'nun ilmini bilen ileri gider, onunla amel eden sevap kazanır. O'nunla hükmeden adâlettedir. O'na sımsıkı sarılan doğru yola yönelir (5).

Zikredilen bu âyetler ve hadîs-i şeriften de anlaşılacağı üzere, Kur'an-ı Kerim beşeriyete lâzım olacak hüküm ve ilimleri şümûlüne almaktadır. Bu hakikatların anlaşılabilmesi için O'nun mutlaka tefsir edilmesi lâzımdır. Gerçekten o, kendilisini bütün insanlığa duyurmak ve anlatmak için nâzil olmuştur. Ancak, onun mânâları ihata olunup bitirilemez. (6)

Şurası ilmi bir realitedir ki, fertlerin ve cemiyetlerin ilerleme ve kalkınmaları yalnız müspet ilimler adı verilen tecrübî bilimlerle tahakkuk edemez. İşâret olunduğu gibi Allah Tealâ'nın ilmi her şeyi ihata etmiş olması itibâriyle, en hakîkî terakkî ancak, Kur'an'ın tâlimlerine sarılmak, insanlık için saâdet yolları ve kurtuluş çâreleri ihtiva eden o hikmetli Kitabın nizamlarına uymakla mümkündür.

Bu nizam ve prensipleri tatbik edebilmek ancak, Allah kelâmının tedebbür, tefekkür ve aklî muhakemeler neticesi anlaşılması ile mümkün olur. Kur'an lafızlarının iyi kavranılıp bellenebilmesi de, aklî ve naklî ilimlerin bilinmesi, Allah'ın lütfu olan vehbî ilme nâiliyyet ile gerçekleşir. İşte, Tefsir İlimi adı verilen ilim de budur. Tefsir, beşeriyeti ıslah edip geliştirmek, âlemi mes'ûd etmek için gönderilen bu kitabın âmîl olduğu hazînelerin anahtarındır.

İnsanlar Kur'an lafızlarının tekrarında ne kadar mübâlağa ederlerse etsinler, O'nun nâzil olduğu kıraat vecihlerinin hepsi ile her gün birçok defa yaygın bir şekilde okusalar dahi, tefsirsiz bu kıymet ve hazînelere ulaşmak imkânı yoktur. Kur'an-ı Kerim'in milyonların çok üstünde olan nüshaları, hafızların ve okuyanların günden güne çoğalması yüce hakikatların anlaşılmasına yaramamaktadır. İslâm Ülkelerinin coğrafi konum bakımından iyi, yeraltı ve yerüstü kaynakları yönünden zen-

gin, iklim şartları itibâriyle elverişli bölgelerde bulunanlarında dahî bir kalkınma ve ilerleme görülmemesi, bize bu hakikati ispat etmektedir. Yine, bu ülkelerin nüfuslarının çokluğu da yükselme ve sanâyileşme yönünde kalkınma hamlesi hedefinde yardımcı olmaktan çok istihlâk'in, fazlaşmasına sebep olmakta, geçim sıkıntısının âmili bulunmaktadır.

Nüfuslarının azlığına, coğrafi hudutlarının darlığına ve arazilerinin bugünkü teknik imkânlardan mahrumiyet sebebiyle lâyık ve veçhiyle işlenmemesine, Kur'an nüshalarının ve hafızların çağımızdaki kadar çok olmamasına rağmen, tarihin ve tarihçilerin takdirini kazanan eski müslümanların başarılarını te'min eden Kitap, yine aynı Kitaptır.

Bundaki sır, onların Kur'an'ın ilmi tedkikine ehemmiyet vermeleri, O'nun mânâlarını anlamak hususunda, Hz. Peygamberin - Allah'ın emri olan beyân vaifesi (7) ne uyararak yaptığı izah ve tefsirlerden faydalanmış olmalarıdır. Böylece bilgilerini sağlam temeller üzerinde yükselten o seçkin müslümanlar, aynı zamanda bilgilerini pratik sahaya da intikal ettirmişlerdir. (8)

Zamanımızdaki müslümanlar ise, Kur'an'ın bazı sûre ve âyetlerini evlerde, kabirlerde veya mâtem günlerinde tekrarlıyorlar; hattâ okuyuculara para karşılığında okutarak ondan medet ve uğur bekliyorlar. Bu sûretle Kur'ana hizmet ettiklerini, dinî bir vazife yaptıklarını zannediyorlar. Beri taraftan, onun üzerinde tefekkür etmenin ve onu anlamak için gayret göstermenin en büyük bir vazife olduğunu, ışık tuttuğu nurlu yolda yürüyerek medenî insan hüviyetini kazanmanın önemini unutuyorlar. Bu durumlar ile onlar, çağlayanlar arasında bulunduğu halde susuzluktan ölen kimseye ne kadar benziyorlar. «Bu, apaçık hüsrânın ta kendisidir» (9). Halbuki Allah Taâlâ:

1 — «Bu Kur'an, âyetlerini iyiden iyiye düşünsünler, temiz akıl sahipleri ibret alsınlar diye sana indirdiğimiz feyz kaynağı bir Kitaptır». (10)

2 — «Kur'anı iyiden iyiye anlamazlar mı? Daha doğrusu onların kalpleri üzerinde kilitlermi vardır?» (11)

3 — «Andolsun ki, biz Kur'anı düşünmek için kolaylaştırmışızdır. O halde, varmı bir düşünen?» (12) meâlinde olan bu ve benzeri âyetleri ile insanlığın Kur'an üzerinde düşünmesini ve ondan faydalanmasını teşvik etmektedir.

Kur'anda iyi arapça bilenler için hiç tefsire ihtiyaç hissettirmeyecek kadar açık manâlı âyetler olduğu gibi, mânâsı açık olmayan âyetler de vardır. Açık manâlı (muhkemler) olanlarında dahî, birbirine nazaran; takrir, takyîd, tebyîn ve istisnâ gibi münâsebetlerini gözetmek lâzımdır. Arapça bilenler için ise, Kur'anın her kelimesini izah ve tefsir etmek icabeder (13). Manâsı açık olmayanlar (müteşâbihler)a gelince, onların da açıklanması hususunda yardımcı bir çok ilimler vardır. Allah Teâlâ onların hepsini insanlara bildirmemiştir. Bir kısmını yalnız kendisi bilir, bir kısmını da, insanın anlayışına bırakmıştır. Şu kadar var ki, müfessirin muhtaç olduğu ilimlerle mücehhez olmayan kimselerin tefsire girişmesi doğru değildir.

Kur'an'ın arap dilinde nâzil olması ile de, onun hepsini bütün arapların anlaması gerekmez. Zîra bir kitabı anlayabilmek için, o kitapta kullanılan dilden başka, aklen ve kültür bakımından da, o kitabın seviyesine ulaşmış olmak şarttır (14). Allah, zamanla insan aklını tekâmül ettirerek, hakikatları öğretmektedir. Bu sebeple, kimse muayyen bir za-

manda, Kur'an daki meknûz hakikatları anladığını iddia edemez. Akıllar kemâle geldikçe, Kur'anın ilham ettiği hakikatlar daha iyi anlaşılır (15).

Hülâsa, Kur'an-ı Kerim arapların (sahabe) en fasih oldukları bir zamanda açık bir arapça ile indirilmiştir. Onlar, Kur'anın zahirlerini ve hükümlerini biliyorlardı. Batını manalarına gelince; bunlar, kendilerine ancak, araştırma ve düşünmeden sonra zâhir oluyordu. Çok defa da, Hz. Peygambere sormalarıyla bu inceliklerin künhüne vakıf olabiliyorlardı.

O halde, onların muhtaç olduğu seye bizler daha ziyâde muhtacız. Hattâ bunlara ilâveten, onlar gibi öğrenimsiz olarak dil kaidelerini de mutlaka okuyarak elde ettiğimiz için, Sahabenin ihtiyaç duymadıkları zâhir hükümlerde dahî tefsire ihtiyacımız vardır. Öyle ise bizler, insanların tefsire en çok muhtaç olanlarıyız (16).

(1) Doç. Dr. İsmâil Cerrahoğlu, Kur'an Tefsiri'nin Doğuşu ve Buna Hız Veren Âmilleri, Ankara, 1968, s. 16.

(2) Prof. Muhammed Abdül-Azîmi'z-Zerkani, Menâhîlül-İrfân Fî Ulûmi'l-Kur'an, Mısır, 1372, I, 471.

(3) el-Bakara, 2.

(4) el-En'âm, 69.

(5) Ebû İsa et-Tirmizi, Sünenü't-Tirmizi, Kahire 1292/1875, II, 49; Mukaddimetân Fî Ulûmi'l-Kur'an (nâşir Arthur Jeffery), Mısır, 1954, s. 256; A. J. Wensinck-Concordance et Indices de la tradition Musulmane (el-Mu'cemül-Müfehres Li Elfâzi'l-Hadisî'n-Nebevî), Leiden, 1936, III, 300.

(6) Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1935, Mukaddime.

(7) en-Nahl, 44.

(8) Menâhîlül-İrfân, I, 474-475; Cevdet Bey, Tefsiri Tarihi, İst. 1927, s. 28.

(9) ez-Zümer, 15; el-Hacc, 11.

(10) Sa'd, 29.

(11) Muhammed, 24.

(12) el-Kamer, 15, 17, 32.

(13) Fahrüddin'ir-Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, İstanbul 1257, II, 598; Muhammed Hudari, Usûlü'l-Fıkıh, Mısır 1962, s. 141-142; Hak Dini, I, 29-30.

(14) Ahmed Emin, Fecru'l-İslâm, Mısır, 1965, s. 196.

(15) Ord. Prof. Mustafa Reşit Belgesay, Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk, İstanbul 1963, s. 113.

(16) ez-Zerkeşî, el-Burhâ Fî Ulûmi'l-Kur'an, Mısır 1957, I, 14-15; es-Suyûtî, el-İtkan Fî Ulûmi'l-Kur'an, II, 173-174.

R Ū B Â İ

ÇIKMIŞ YOLA DESTÜR ALARAK BAHTINDAN:

RÜZGÂR ATININ NALLARI VAR ALTINDAN...

BİR HAMLEDE EDVARI GEÇERKEN HAYRAN

HAYRAN BAKIYOR MESAFELER, ARDINDAN.

A. Nihad ASYA